

Østfold Botaniske Forening - Årsmelding 1998

Styret har bestått av :

Bjørn Petter Løfall (leder)

Jan Ingar Iversen Båtvik (nestleder)

Svein Åstrøm (sekretær)

Hermod Karlsen (kasserer)

Ole Petter Skallebakke (styremedlem)

Gøran Granath (styremedlem)

Revisor:

Tor Sørli

Valgkomite:

Øivind Lågbu

Foreningen har hatt 3 styremøter og behandlet 18 saker.

ØBF har hatt 7 ekskursjoner i året som gikk + en slåttetreff arrangert av vertsskapet på Bøensætre. I tillegg har vi annonserte vi en kjuketur som kjukegruppen i Norsk Soppforening arrangerte. Nedenfor følger en opp-listing av de enkelte turene. Hver tur er imidlertid beskrevet på de påfølgende sider.

Alby, Jeløy, Moss, lørdag 16. mai. Leder: J. Ingar I. Båtvik. 13 deltagere.

Søndre Sandøy, Hvaler lørdag 23. mai. Ledere: Gunnar Engan og Monica Kristiansen. 10 deltagere.

Bråten v/Glomma, Rakkestad lørdag 6. juni. Leder: Bjørn Petter Løfall. 9 deltagere.

Søle i Skjeberg, Sarpsborg lørdag 20. juni. Ledere: Päivi Olsen og Gøran Edv. Granath. 5 deltagere.

Høie, Eidsberg lørdag 27. juni. Ledere: Bjørn Petter Løfall og Nils Orderud. 4 deltagere.

Bøensætre, Aremark fredag 17. - søndag 19. juli. Det årlige slåttetreff med ca. 30 deltagere.

Keiserdalen i Våler, lørdag 15. august. Leder: J. Ingar I. Båtvik. 8 deltagere.

Kjuketur (sopptur) ble annonsert av foreningen til feilaktig å være i slutten av august. 25-27. september Berg skog og Sletner skog, Eidsberg, samt Hiesten, Rakkestad. Norsk soppforening var turarrangør. Leder var Maria Nunez, mens Bjørn Petter Løfall stod for møterom og guide på lokalitetene til et skogområde i Østfold. ca. 25 deltagere.

Røds bruk, Kråkerøy, Fredrikstad lørdag 5. september. Leder: Svein Åstrøm. 5 deltagere.

Foreningen har søkt både offentlige og private om støtte til et fylkesfloraprojekt. Responsen har vært liten. Vi har mottatt støtte fra Skiptvet 5.000,-, Våler 2.000,- og Eidsberg inntil 1.000,-. Det er skrevet sammen en rapport om Våler, samt at det finnes mer enn nok materiale fra Eidsberg som vil bli sammenstilt i slutten av året. Når det gjelder Skiptvet ble deler av kommunen undersøkt og vi vil fortsette i 1999 før en kort rapport ferdigstilles.

Noen av foreningens medlemmer er engasjert av Statens veivesen for å kartlegge veikantvegetasjonen. Alle veikanter langs riks- og fylkesveier ble kartlagt. Prosjektet fortsetter i 1999.

Det har ikke kommet ut noen nummer av Østfold Botaniske Forening - Medlemskontakten. Tidsskriftet Natur i Østfold har kommet ut med ett dobbeltnr. Heftet inneholdt også botaniske artikler.

Østfold Botaniske Forening har 28 A-, 54 B- og 5 C-medlemmer, samt ett livsvarig og ett æresmedlem. Økonomien er i orden.

Bjørn Petter Løfall

Rakkestad 10.11.1998

Referater Østfold Botaniske forenings ekskursjoner i 1998

Alby, Jeløy, Moss, lørdag 16. mai

Alby på Jeløy ligger i et velkjent landskap for Mosseboere og for de fleste Østfoldboere. Her finnes flere herregårder med en historie tilbake til tidlig middelalder. Ved herregårdene hørte alltid et parkanlegg til. Ved Alby består denne av innplantede edelgraner ved siden av store trær av lind, sommerekik, bøk, ask og med en strandkant kledd med svartor. Alby er for mange mest kjent for sine kunstutstillinger i Galleri F15 med tilhørende kafé og parkeringsplass.

Botanikkturen vår startet ved parkeringsplassen. Her fulgte vi stien i skogen på vestsiden av herregården. I skogen her fantes de første spirer av en stor bestand av kjempeturk *Lactuca macrophyllum*, den eneste årvisse forekomst av arten i fylket av noen størrelse. Ved steingjerdet lenger sør sto en flott, blomstrende bestand av galnebær *Scopolia carniolica*. Her finnes også en relativt tett bestand av vinbergsnegl *Helix pomatia* så her måtte vi trå forsiktig. I år så vi til og med eksemplarer i full paring.

Langs med steingjerdet i sør fant vi igjen de kjente vårplantene løkurt *Alliaria petiolata*, hvitdodre *Berteroa incana* og fingerlerkespore *Corydalis pumila*. Fingerlerkespore er langt vanligere i Østfold enn vanlig lerkespore. Dette ble allerede påpekt av Ryan i 1880-årene. Vi fant også steril marsfiol *Viola odorata* som vakte oppsikt da denne ikke er kjent herfra tidligere. Ved plelene på Alby fant vi fine forekomster av hagerlerkespore *Corydalis solida*, gullstjerne *Gagea lutea* og perleblom *Muscari botryoides*. Disse artene, sammen med flere tidligblomstrende løkplanter, har årlig store bestander her. De mest interesserte stakk avslutningsvis innom Grønliparken like nord for Alby for å se nærmere på vanlig lerkespore *Corydalis intermedia* som på dette tidspunkt var avblomstret. Den har her sin eneste kjente forekomst i Moss. Antall frammøtte: 13.

J. Ingar I. Båtvik

Søndre Sandøy, Hvaler lørdag 23. mai

Vi var 10 deltakere som fikk med oss mye fin forsommerflora på en av de mest artsrike og botanisk spennende øyene på Hvaler. Med de nyregistreringene som ble gjort på denne turen er det totale artsantallet for øya kommet opp i 560. Det er svært høyt for en øy på 4,5 km². Søndre Sandøy er et eldorado for en botaniker, også fordi øya er så godt som bilfri og har et unikt kulturlandskap med aktivt småskalajordbruk, selv om delvis opphør av beite har ført til gjengroing med mose og kratt. Det er den søndre halvdel av øya som har det største artsmangfoldet, mye pga varmekjær flora knyttet til både tørre og fuktige vegetasjonstyper på skjellsand. Vi konsentrerte oss bare om den søndre halvdel av øya på denne turen.

Allerede rett opp for fergeleiet finner vi botaniske godbiter som må fordøyes før vi tar beina fatt, som f.eks. engstorkenebb *Geranium pratense*, lodnestorkenebb *Geranium molle*, småstorkenebb *Geranium pusillum* og bulmeurt *Hyoscyamus niger*. En god del liguster *Ligustrum vulgare* vokser i kantkrattet på nordsida av veien.

Det første målet vårt var Sauholmen på vestsida av øya, der vi ville undersøke om det fremdeles var liv i strandbeten *Beta vulgaris* ssp. *maritima* som vokste her i 1991 og 1992. Dessverre var den borte for godt (men dukket opp senere på sommeren på Gjølertangen helt sør på øya). På østsiden av Sauholmen gjorde vi to funn på samme sted som fikk botanikerhertene til å banke litt ekstra. En stor og livskraftig bestand av bittergrønn *Chimaphila umbellata*, som viste seg å være muntlig rapportert fra før men ikke nøyaktig lokalisert. Til sammen talte vi rundt 300 skudd på et 5 x 3 m stort areal. På gressbakkene rundt bittergrønn-lokaliteten vokste ganske mange eksemplarer av stortveblad *Listera ovata*, Hvalers andre kjente forekomst av denne arten. Senere på dagen fikk vi se bittergrønn igjen på

øyas andre lokalitet for arten, nordsida av Stuevika på østsida av øya.

Før vi forlot Sauholmen fikk vi med oss gåsefot *Asperugo procumbens* på vestsida og ormetunge *Ophioglossum vulgatum* på en strandeng på sør-enden. Senere på sommeren vokser ormetunge i tusentall på strandenga som skiller Sauholmen fra resten av Søndre Sandøy. Før vi la turen innover og sørover på øya fikk vi også med oss krattalant *Inula salicina*.

På turen sørover mot Ødegårdsstranda kunne vi notere mange arter som ikke er dagligdags kost for østfoldbotanikere; brakkvalmue *Papaver dubium* (dessverre ennå ikke i blomst) og orientveronika *Veronica persica* ved Løkkeberg, tysbast *Daphne mezereum* og griseblad *Scorzonera humilis* ved Skjelleren, muserumpe *Myosurus minimus*, knollsleie *Ranunculus bulbosus*, tysk mure *Potentilla thuringiaca* og hundetunge *Cynoglossum officinale* ved Sandørød. Hundetunge fikk vi se igjen flere ganger på turen. Ved Ødegården fikk vi se øyas fineste bestand av vårmarihand *Orchis mascula*. Her er den mer storvokst og mørkere enn jeg ellers kjenner den fra Hvaler.

Etter en velfortjent matpause innimellom kantkrattet sør for Ødegården, la vi oss flate på skjellsandtorrbakkene ved Ødegårdsstranda på jakt etter mer botanisk snadder. Her fant vi bl.a. mer knollsleie, vårstarr *Carex caryophylla*, kystfrøstjerne *Thalictrum minus*, oslofjordløvetann *Taraxacum obliquum* og ganske mye marinøkkel *Botrychium lunaria*. I fuktig ned mot stranda fant vi noe som både i smak, lukt og utseende minnet svært om vassmynte *Mentha aquatica*. Et besøk i september må til for å bekrefte dette funnet. Sør for Ødegårdsstranda fant vi strandkål *Crambe maritima*.

Mellom Ødegårdsstranda og Stueviksand så vi en god del barlind *Taxus baccata*, som ser ut til å være i spredning på øya. Ved Stueviksand er dvergsmyle *Aira praecox* også i spredning. Den ble oppdaget her for første gang i 1991, men nå er det betydelig mer av den. Dvergsmyle har etterhvert fått en god del lokaliteter på Hvaler.

Etter å ha tatt en rask kikk på den andre bittergrønn-lokaliteten, la vi veien om Dalfjell for å få med oss Hvalers største bestand av lundhengeaks *Melica uniflora*. Her er det store sammenhengende tepper av denne mattedannende arten. I dette området vokser også mye sanikel *Sanicula europaea*. Før vi tok strake veien til fergeteiet fikk vi med oss en liten samling flekkmarihand *Dactylorhiza maculata*, som på ingen måte er Hvalers vanligste orkide.

Gunnar Engan

Bråten v/Glomma, Rakkestad lørdag 6. juni

Formålet med turen var å studere floraen i kulturlandskap under restaurering samt sjeldne makrolavarter. Den lille gården Bråten ved Glomma ligger i vakre omgivelser med småskala kulturlandskap med edelløvtrær, raviner, bergknauser og åkerholmer som er omkranset med barskog. Nedenfor gården flyter Glomma sakte forbi. Noen mener gården har den fineste beliggenheten i Rakkestad.

Grunneieren har siden han kjøpte gården for noen år tilbake og lenge tenkt på gjøre omgivelserne vakrere. Et kikk fikk han med noen fine svenske kulturlandskapsbrosjyrer. Gjengroende beitebakker er ryddet, gjerdet inn og husdyr vil holde aggressive planter tilbake.

Første stopp var på en åkerholme omkranset av en lite gjødsel eng hvor nyresildre *Saxifraga granulata*, bakkeforglemmegei *Myosotis ramosissima*, avblomstret vårrubblom *Erophila verna* og vårskrinneblom *Arabis thaliana* sprer seg fra åkerholmen og ut i enga. I en gjengroende skogkant som åpnes litt stod noen blader av vanlig nattfiol *Platanthera bifolia*, i nærheten rapporterte grunneieren senere på sommeren om solblom *Arnica montana*. En ble henrykt over å finne billen «kamsmeller» *Ctenicera pectinicornis*.

Grunneieren demonstrerte ravinebakker som tidligere var gjengrodd med osp, bringebær, mjødurt og andre nitrofile arter. Nå var det ryddet vekk mange trær, busker og bringebærkratt. Hester

beitet i området og vegetasjonen var en annen enn tidligere. Ryddeprosessen ble demonstrert med noen bilder. Riktignok fant ikke så mange interessante arter da store deler var dekket med hvitveis *Anemone nemorosa*. Det tyder vel på at gjengroingen hadde kommet for langt. Likevel var arter som nyresildre og litt smalkjempe *Plantago lanceolata* igjen. Slike arter får bedre livsrom i årene som kommer. Før vi returnerte mot gården fikk noen med seg lodnebragne *Woodsia ilvensis* på et berg.

På noen berg nedenfor tunet ble uanselige, men interessante lavarter som fertil strandhinnelav *Leptogium magnussonii*, dvergskjold *Peltula euploca* og skjoldnever *Peltigera lepidophora* demonstrert. Disse bergene var dekket av Glommavann 8. mai samme år.

På vei ut av eiendommen viste grunneierne oss noen storklokker *Campanula latifolia* i kanten av en ravineskog som også rådyr tydeligvis liker godt, for vi kunne bare se bladene.

Undertegnede har også sett noen få eksemplarer marianøkleblom *Primula veris* i nærliggende områder tidligere. Vi får håpe at de kommer tilbake i mer livskraftige bestander nå som beitebruk er tatt opp igjen.

Syv møtte frem i tillegg til grunneierne denne solskinnsdagen.

Bjørn Petter Løfall

Søle i Skjeberg, Sarpsborg lørdag 20. juni

Østfold botaniske forening hadde den 20. juni en meget vellykket tur til flere plantelokaliteter i Sarpsborg i tillegg til den som var annonsert ved Søle. I tillegg til grunneiere var det fem deltakere med på vandringen.

På en åkerholme tilhørende gården Søle er det blant store eiketrær registrert i alt 146 forskjellige plantearter. Solblom *Arnica montana* opptrer her i store mengder og pryder eikehagen med sine gule blomster. Tidspunktet for å oppleve blomstringen var imidlertid denne gang noe for tidlig. Marinøkkel *Botrychium lunaria* er omtalt

fra denne lokaliteten tidligere. Flere eksemplarer av denne sjeldne planten ble funnet nå også. Grunneieren viser stor interesse for å ivareta den naturlige vegetasjonen.

Turdeltakere ønsket å se en stor forekomst av brokkurt *Herniaria glabra*, som vokser på gruslagte fortauer i østre bydel i Sarpsborg. Dessverre trues denne planten, som er å betrakte som et levende kulturminne, av allerede planlagt asfaltering samt luking og sprøyting av fortausarealer. Tunbendel *Spergularia rubra* ble funnet voksende flere steder på fortauer. Turen gikk til Hannestad båthavn i Greåker, hvor det tidligere i sommer er funnet en fin forekomst av krypmure *Potentilla reptans* voksende på plen, delvis på grus. Det var like før blomstringen skulle begynne.

Siste etappe var sydenden av Vestvannet. Her, innenfor naturreservatet fantes 100- vis eksemplarer av bleikfiol *Viola persicifolia* i full blomst. Det ble også funnet flere tuer av hybridene med engfiol. I følge botaniker Jan Ingar I. Båtvik er dette Norges fineste forekomst av bleikfiol. Innenfor naturreservatet er all vegetasjon i vann og på land vernet mot enhver form for skade og ødeleggelse. Skjøtsel vil være nødvendig for å hindre overgroing med tett vegetasjon.

Päivi Olsen

Høie, Eidsberg lørdag 27. juni

I en inndeling av kulturlandskap i Østfold ligger Høie i Jordbruksbygdene ved Glomma. Dette landskapet har mennesket endret betydelig ved hjelp av bulldosere etter siste krig. Mange raviner har blitt borte fra landskapet. Imidlertid har mange av områder langs Glomma unngått dette trolig fordi skråningen ned mot Glomma har vært for lang og bratt. Vi benyttet mesteparten av turen i de gjenværende beitebakkene.

Grunneieren på denne Høie-gården fortalte oss først om restaurering av bygninger og planting av kantvegetasjon i åkerlandskapet. (For dette har grunneieren blitt belønnet med kulturlandskapsprisen). Deretter forflyttet vi oss til noen

ravinebeiter med krattsøleie *Ranunculus polyanthemos* og marianøkleblom *Primula veris* som de mest interessante karplantefunn. En stor kjuke ble samlet på en eikelåge i blandingsskog, men ingen kunne sette navn på den. Senere er den blitt bestemt til eikemusling *Daelaena quercina*. Blåveis og storklokke kunne også noteres her.

En kjempeeik *Quercus robur* som så vidt kunne holdes omkring av tre voksne personer ble undersøkt. Resultatet var negativt som trolig skyldes at eika fortsatt er i godt hold (ingen kjuker) og dessuten står for skyggefullt (ingen spennende lav). Vi anbefalte at det ryddes omkring eika. Grunneieren skulle forsøke å påvirke sin nabo til gjøre det.

På vei tilbake til gårdstunet fikk vi med oss hvit gåseblom *Anthemis arvensis* i en åkerkant, under en regnbyge. Småtjønnaks *Potamogeton berchtoldii* lot seg «fange» i en ørretdam. I en annen dam fant vi noe som lignet på nikkebrønslé *Bidens cernua*, men var ikke sikre da eksemplarene var små. En av turdeltagerne undersøkte disse brønsléne senere og kunne bekrefte mistanken.

Bare fire personer i tillegg til grunneieren møtte frem i regnbygene. En kryssliste med 123 arter ble skrevet ned.

Tidligere på året ble det funnet vanlig lørkespore *Corydalis intermedia* ikke langt fra Høie, på nordsiden av Lekumåa i en rik blandingsskog med gran, ask og alm. På flere av løvtrærne finnes lungenever *Lobaria pulmonaria*, på en kjempealm de interessante artene olivenlav *Fuscopannaria mediterranea* og skorpelavarten *Gyalecta ulmi*.

Bjørn Petter Løfall og Nils Orderud

Slåttekurs Bøensætre, Aremark fredag 17. - søndag 19. juni

Det var ca. 30 deltagere på kurset i 1998. Det er lite nytt i forhold til tidligere kurs. Referat fra kurset i 1996 finnes i Natur i Østfold nr. 1-2, 1997 og de siste to års inventeringer har ikke

ført til så mange nye arter for området.

Keiserdalen i Våler, lørdag 15. august

Keiserdalen er en idyllisk plass hvor det i dag bare bor ett menneske, Kolbjørn Magnussen, sammen med hest og katt. Keiserdalen drives fortsatt etter gamle metoder med hest. Dette har gitt stedet slik oppmerksomhet at området, sammen med Kastet, som ligger inntil i øst, samlet anses i Østfold som en av de mer verdifulle kulturlandskaper i Våler kommune.

Områdene vi inventerte består av småurtgranskog med noe barblandingsskog i tillegg til jordekanter med eng, noen åkerholmer, bekkedrag og brattskrenter i skog. Både skogen og engarealene er relativt intensivt drevet slik at arter som krever større grad av urørthet, var nær fraværende. Vi fant få særlig interessante arter, men i skogen så vi fine bestander av knerot *Goodyera repens* og perlevintergrønn *Pyrola minor*, mens langs bekken fantes bra forekomster av vasspepper *Persicaria hydropiper* og springfrø *Impatiens noli-tangere*. På engene konstaterte vi at tysk mure *Potentilla thuringiaca* har fått innpass, og rundt bebyggelsen så vi hagerømlingene toppklokke *Campanula glomarata* og krypfredløs *Lysimachia nummularia*.

Ved siden av karplanter gjorde vi enkelte interessante registreringer av soppene duftbrunpigg *Hydnellum suaveolens* og den mer sjeldne seljepute *Hypocreopsis lichenoides*. Den sistnevnte er foreslått plassert som «hensynskrevende» i forslag til ny rødliste for sopp.

Fylkesforeningen hadde mottatt noe økonomisk støtte fra Våler kommune. Midlene ble gitt i håp om å få bedre kjennskap til botanikken i kommunen. Vi gikk derfor mer nøye til verks enn vanlig. Det ble laget artsliste, og det ble samlet inn en del materiale til Tøyen (57 kollekter). Artslisten ble laget «med megen møy» i striragnet og inneholdt til slutt 235 taxa. En komplett artsliste er publisert et annet sted i tidsskriftet. Åtte deltagere.

J. Ingar I. Båtvik

Røds bruk, Kråkerøy, Fredrikstad lørdag 5. september

Vi var fem deltakere på høstturen til Røds Bruk på Kråkerøy. Stedet har i lang tid blitt besøkt av botanikere som har vært på jakt etter ballastplanter og aldri har noen blitt skuffet. Mens de innførte plantene andre steder etter få år blir borte, forekommer mange av sjeldenhetene i store mengder på denne gamle ballasttomta.

Allerede ved porten kunne vi i et grusfelt beundre gode bestander av *stripetorskemunn* *Linaria repens*. Her vokste også russemure *Potentilla intermedia* og smalsyre *Rumex acetosella* ssp. *tenuiifolius*. Ferden gikk videre på sandveien like ned til elvebredden. Her i skråningen dominerer kronvikke *Securigera varia*. Helt nede ved elvebredden fant vi gode bestander av engstorkenebb *Geranium pratense* og krypmure *Potentilla repens*.

Ferden gikk videre langs elvekanten der vi så malurt, store mengder valurt *Symphytum officinale*, geiteskjegg *Tragopogon pratensis*, rødkjeks *Torilis japonica*, kystbjønnekjeks *Heracleum sphondylium* og svartknoppurt *Centaurea nigra*.

Den mest interessante ballastfloraen fant vi mellom rekkene av store betongfundamenter som preger stedet. I nedre ende (mot elva) av den første rekken vi så, var det et nakent grusfelt. I kanten her fant vi russestarr *Carex praecox* som har sitt eneste voksested i landet akkurat her. Den har sikkert stått her siden seilskutetida, men det var først da Tore Berg kom hit for noen få år siden at den ble tatt under nærmere granskning.

Etter en matpause her, fortsatte vi ferden langs betongklossene. Her fant vi tornbeinurt *Ononis spinosa* ssp. *spinosa*, hvitbergknapp *Sedum album*, dauvnesle *Lamium album*, takhaukeskjegg *Crepis tectorum* og hvitsteinkløver *Melilotus albus*. I fuktmarka mellom rekkene av fundamenter vokste det rikelig av smalsvineblom *Senecio erucifolius*. Når det gjelder tornbeinurten var det store mengder av den her tidligere, men utvidelse

av tilgrensende industri har ført til nedbygging av hovedforekomsten, men fortsatt finnes 2-3 tuer.

Vi fortsatte videre forbi fundamentene og opp på bakkene. Her fant vi hybridene mellom svartknoppurt og engknoppurt. Dessuten veivortemelk *Euphorbia esula* og åkervindel *Convolvulus arvensis*.

Vi noterte i overkant av 100 arter på denne septemberturen der vi nok en gang kunne konstatere at ballastplassen på Røds Bruk ikke svikter sine venner. Fredrikstad kommune er godt informert om de naturminnene som ligger her, og det er grunn til å være optimistisk for fremtiden. Fem deltagere.

Svein Åstrøm